

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ ТА МЕДИЦИНА В СУЧАСНУ ДОБУ

матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2025 р.

УДК 2+61] (062)

Р 36

Філософія, релігія та медицина в сучасну добу: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). – К.: НМУ ім. О. О. Богомольця, ПП “Видавництво “Фенікс””, 2025. – 332 с.

ISBN 978-617-8310-48-6

Редакційна колегія:

Кучин Юрій Леонідович – ректор НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Науменко Олександр Миколайович – перший проректор з науково-педагогічної роботи та післядипломної освіти НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Земсков Сергій Володимирович – проректор з наукової роботи та інновацій НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Скрипник Рімма Леонідівна – проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та європейської інтеграції НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Саган Олександр Назарович – завідувач Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, професор.

Відповідальні редактори:

Васильєва Ірина Василівна – завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Шевченко Сергій Леонідович – професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця.

Рецензенти:

Гаврилюк Тетяна Вікторівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Сторожук Світлана Володимирівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри української філософії та культури Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Затверджено до друку Вченою радою Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (протокол № 10 від 19 червня 2025 р.)

ISBN 978-617-8310-48-6

© НМУ ім. О. О. Богомольця, 2025

Тимошенко О. Р.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
oleksatymoshenko1@gmail.com

Науковий керівник:

д. філос. н., проф. Шевченко С. Л.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

ДИЛЕМА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В ІСТОРИЧНОМУ ТА СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ

Стрімкий розвиток медицини, нейрохірургії, досліджень в галузі генної інженерії та технологій в епоху науково-технічних інновацій посприяв порушенню питання про евтаназію. Застосування терміна “доброї смерті” змінило уявлення про межі між життям і смертю, більше того поставило під сумнів традиційні цінності, таким чином змусивши переоцінити духовні цінності, етичні пріоритети й життя людини по-новому.

Термін “евтаназія” (дослівний переклад “добра смерть”) вперше був запропонований і вжитий англійським філософом Френсісом Беконом у XVII ст. у праці “Про гідність та примноження наук”, де лікар, на його думку, крім обов’язку про відновлення здоров’я хворого, ще повинен полегшити страждання, які викликає захворювання. Вчиняти такі дії не лише у випадку якщо полегшення такого болю в майбутньому призведе до повного одужання, але і тоді, коли ніяких шансів на порятунок немає і єдиний вихід – це полегшення фізичних і моральних страждань, при цьому автор вважав “евтаназію” щастям для безнадійних пацієнтів [1, с. 255].

Евтаназію тлумачилась Беконом не як позбавлення життя людини, а як надання знебоління, тобто полегшення страждань [2, с. 164]. Розглядаючи історичні аспекти можна виокремити випадки, коли вже недієздатних людей похилого віку, хворих новонароджених залишали напризволяще або скидали зі скелі, щоб зменшити тягар турботи про них для родичів.

В кінці XIX століття поняття “евтаназії” почали виокремлювати як окрему тему для досліджень. Існує 3 етапи становлення евтаназії в правових принципах теорії держави, які визначаються своїми характеристиками в залежності від суспільного ставлення і традицій. Стародавній світ – Середні віки – Новий час. Кожен етап включає в себе політичні і суспільні ідеї своєї епохи.

На першому етапі, у Стародавньому світі, коли жили й творили Сократ, Арістотель, Платон та інші науковці, питання евтаназії було неможливим, оскільки була поширена думка, що життя людини належить суспільству, самоцінність і розпорядження власним життям були неможливими.

Другий етап – у Середні віки категорично заперечувалася можливість самовільної смерті на фоні християнсько-релігійно світобачення. Мислителі й богослужителі негативно ставилися до людей, які з власної волі хотіли завершити своє життя, оскільки в той час підкреслювалася гідність і цінність людини як “образу й подоби Бога”, володіння безсмертною душою.

Третій етап – Новий час. З'являються обґрунтування щодо легалізації еутаназії, ідеї про те, що людині належить як її власне життя, так і смерть.

У 1906 році в США (штат Огайо) вперше було розглянуто закон, відповідно до якого хворий з невиліковною хворобою має повне право вимагати висновку консилиуму лікарів (щонайменше чотирьох) про “полегшення” його страждань. Парламент мав намір використовувати еутаназію до дітей-інвалідів та розумово відсталих осіб, але Конгрес США відхилив законопроекти з причини невідповідності їх до Основного Закону [3, с. 155; 4, с. 190].

На початку Другої світової війни нацистським режимом був реалізований таємний проект під назвою Програма “Еутаназія” або “Т4”, в межах цієї програми було організоване масове знищення психічно хворих пацієнтів шляхом отруєння чадним газом. Після завершення війни виявлені злочини були засуджені суспільством, яке після цього почало вимагати чіткого окреслення права на життя, гідність і охорону здоров'я. В 1948 році після ухвалення Женевської декларації, термін “еутаназія” був витіснений з вживання у німецькомовних країнах [4].

Лише в п'ятих країнах Європи дозволена еутаназія: в Нідерландах (з 2002 року), Бельгії (з 2002 року), Люксембурзі (з 2009 року), а також у Цюриху – швейцарському кантоні (з 2011 року), Іспанії (з 2021) та Португалії (з 2023) [6, с. 22; 7, с. 85-90].

В Україні питання щодо впровадження еутаназії є невирішеним до кінця. Це питання зачіпає правові, релігійні, моральні, етичні, біоетичні та біомедичні аспекти. Будь яка форма вчинення еутаназії є незаконною на рівні чинного законодавства. Таке праворорушення несе за собою кримінальну відповідальність. Станом на сьогоднішній день Цивільний кодекс України в ч. 4 ст. 281 забороняє задовольнити прохання фізичної особи про припинення її життя [8]. Стаття 52 Основ законодавства про Охорону здоров'я України засвідчує, що “медичні працівники зобов'язані надавати медичну допомогу у повному обсязі пацієнту, який перебуває в невідкладному стані. Медичним працівникам забороняється здійснення еутаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковного хворого з метою припинення його страждань” [9].

У ч. 1 ст. 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [10]. Згідно до ст. 27 Основного Закону кожна людина має невід'ємне право на життя [10].

В 2003 році під час роботи над проектом Цивільного Кодексу України розглядалось уможливлення пасивної еутаназії, проте у фінальному варіанті ЦК України через обурення громадськості його не було регламентовано. Пізніше в 2011 році було проведено опитування серед громадян про легалізацію еутаназії – лише 37% з однієї тисячі були проти [11].

Петиція №22/074646-еп від 26 вересня 2019 року була розміщена на сайті Президента, в якій автор Черкавський Віталій Юрійович просить Володимира Зеленського впровадити активну еутаназію за добровільною згодою та з виїзними мобільними групами. Петиція не набрала достатньої кількості голосів [12].

Існує певна низка аргументів проти легалізації активної евтаназії. Постійна боротьба з смертельними захворюваннями допомагає розробити нові ліки та методи лікування, тому узаконення евтаназії може сповільнити розвиток медицини. Це може стати новим способом зловмисного вбивства, нанесенням шкоди, а також зловживанням службовими обов'язками. Існує багато відомих випадків зцілення чудом, які відомі людству – евтаназія це заперечує. Зловживання з боку родичів, які можуть бути зацікавлені в смерті близької людини.

Евтаназія суперечить клятві Гіппократа, у якій зазначено, що лікар не повинен давати смертельно діючі препарати пацієнту. За час який пацієнт буде хворіти, можуть винайти ліки від даної хвороби і ряд інших аргументів.

У Кримінальному кодексі України евтаназію можна класифікувати за ч. 1 та п. 6 ч. 2 ст. 115, де зазначено, що “вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років” [13].

Отже, проблема евтаназії залишається відкритою в сучасному суспільстві, зокрема і в Україні потребує фахового обговорення та громадської участі. Сучасне суспільство переважно не повністю схильне довіряти медичному персоналу в контексті тлумачення та вирішення проблеми легалізації евтаназії. Легалізація евтаназії може призвести до дуже негативних наслідків через неналежне фінансування і неправильну діагностику хвороб. Корумпованість влади і державних установ може призвести до емоційного тиску і недобровільного рішення пацієнта про “безболісну смерть”. На наш погляд, альтернативою легалізації евтаназії на сьогодні може бути активний розвиток на державному рівні в Україні хоспісної та паліативної медицини, яка може допомогти полегшити життя пацієнту і його сім'ї.

Література:

1. Бэкон Ф. О достоинстве и приумножении наук. Сочинения: в 2 т. Т. I., 1971, 590 с. – URL: https://imwerden.de/pdf/bekon_tom1_1977_text.pdf
2. Ткаченко Т. В., Колеснікова М. В. теоретико-правові аспекти евтаназії на сучасному етапі розвитку України // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки Том 31 (70) Ч. 1 № 2 2020. – С. 164-170.
3. Дробик Й. Евтаназія: історична ретроспектива та сучасний стан у світі й Україні // Наукові записки УКУ. Ч. 11: Богослов'я. вип. 5. – С. 143-165.
4. Белов М.В., Данко Д.В., Данко А.В. Право людини на життя: міжнародне нормативне регулювання та практика національного развостосування // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2022. Вип. 73. 4. 2. С. 188-196.
5. Операція Райнгард (Einsatz Reinhard). Енциклопедія Голокосту. 2022. – URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/operation-reinhard-einsatz-reinhard>

6. Громовчук М. Конституційно-правове закріплення евтаназії в зарубіжних країнах // Конституційно-правові академічні студії. 2016. № 2. – С. 32–38.
7. Павленко Т. А. Легалізація евтаназії та самогубства, асистованого лікарем: досвід країн Європи // Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2023. № 3. – С. 85-90.
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 01.01.2021. № 435-IV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
9. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
10. Конституція України / Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
11. Усманов Ю. Евтаназія право на смерть: за чи проти? – URL: <http://www.praviconsult.com.ua/evtanaziya-pravo-na-smert-za-chi-proti/>
12. Електронні петиції Офіційне інтернет-представництво Президента України. Автор (ініціатор): Черкавський Віталій Юрійович. Дата оприлюднення: 26 вересня 2019 р. – URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/74646>.
13. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Документ 2341-III, чинний. Редакція від 20 березня 2020 р., підстава 542-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Тимошук Д. О.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
tymoschukdiana@gmail.com

Науковий керівник:
д. філос. н., проф. Шевченко С. Л.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

СМЕРТЬ І СТРАЖДАННЯ У ФІЛОСОФІЇ: ЯК ВИПРАВДАТИ ПРАВО НА ЕВТАНАЗІЮ?

Евтаназія – це процес, спрямований на полегшення нестерпних фізичних або психологічних страждань, шляхом припинення життя цієї людини, коли стан людини визнали невиліковним. Ця практика досі гостро стоїть у переліку етичних, правових та філософських суперечок, адже беззаперечно напругу перегукується з правами людини на життя та свободу вибору.

Чому ж саме питання евтаназії викликає стільки дискусій серед суспільства?

Цей процес ставить питання вибору життя та смерті, тобто право на життя, яке вказане, як найвища цінність, у міжнародних етичних кодексах та